

הרבנים הראשיים –

הרב יעקב מאיר והרב אברהם יצחק הכהן קוק

תחום הדעת – היסטוריה חמ"ד, מפמ"ר – בלהה גליקסברג

כתיבה | ד"ר מאיר בן שחר, מדריך להיסטוריה בחמ"ד

ייעוץ דידקטי | בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה בחמ"ד

שכבת גיל: כיתות י"א-י"ב
מספר שיעורים מומלץ: 2-3

רציונל:

הרב יעקב מאיר והרב אברהם יצחק הכהן קוק היו שני הרבנים הראשיים הראשונים לישראל שמונו לתפקידם בשנת 1921. עצם כהונתם בתקופה מקבילה, הרב יעקב מאיר בתפקיד 'הראשון לציון' (הרב הספרדי הראשי) והרב אברהם יצחק הכהן קוק כרב הראשי האשכנזי מבטאת מחד גיסא את הצורך ברבנות ראשית משותפת ומאחדת, ומאידך גיסא את ההבנה שלא ניתן לבטל את השוני וההבדלים בין עדות ישראל השונות. למרות ששני הרבנים הראשיים פעלו בתחומים דומים ומתוך השקפה דומה, ניתן גם להבחין בשוני הרעיוני והמעשי שביניהם.

מטרות:

מטרות בתחום הידע:

- א. התלמידים יכירו את דמויותיהם של הרבנים הראשונים הראשיים.
- ב. התלמידים יבינו את האתגרים עימם התמודדו הרבנים הראשיים.
- ג. התלמידים יעמדו על הדמיון והשוני בדרכי הפעילות של שני הרבנים הראשיים.

מטרות בתחום המיומנויות:

- א. התלמידים יבנו ציר זמן בהתבסס על מקור טקסטואלי.
- ב. התלמידים ינתחו מקורות ראשוניים.
- ג. התלמידים יסיקו מסקנות על סמך מיזוג מידע ממקורות שונים.
- ד. התלמידים יערכו השוואה בין תפיסות ועמדות שונות.

מטרות בתחום הערכים:

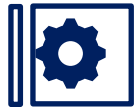
- א. התלמידים יפנימו את ערך האחדות.
- ב. התלמידים יכירו את המורכבות של ההתמודדות האמונית עם עולם החול.
- ג. התלמידים יבינו את המורכבות של יישום ערך השוויון.

מושגים מרכזיים:

- רבנות ראשית
- 'שפה ברורה'
- לימודי קודש וחול
- זכות בחירה
- אחדות ישראל

משאבי למידה:

- תיאור חייהם ופועלם של שני הרבנים הראשיים ותמונותיהם (נספחים א-ב).
- חומרים ומשימות ל-4 קבוצות למידה ב-4 נושאים שונים (נספח ג)

מקורות מידע:

- אתר הרבנות הראשית
- אתר האקדמיה ללשון עברית
- אתר הסוכנות היהודית
- יעקב אלעזר, הרב יעקב מאיר הראשון לציון, ירושלים תשנ"ז (בעריכת אבידן משיח).
- מ"ד גאון ומ' לניאדו (עורכים), זיכרון מאיר: לכבוד יובל השמונים של הרב יעקב מאיר, ירושלים, תרצ"ו.
- הרב יעקב מאיר, גיליון מיוחד של פעמים 142-143 (תשע"ה), בעריכת אבריאל בר לבב ויאיר עדיאל.
- אבינועם רוזנק, הרב אברהם יצחק הכהן קוק, ירושלים, תשס"ז.

מבנה היחידה:

- שלב א - הכרת הרבנים הראשיים
- שלב ב - השוואה בין עמדות שני הרבנים הראשיים במספר סוגיות מפתח – עבודה בקבוצות ואיסוף במליאה
- שלב ג - הערכה והשוואה של פועלם של הרבנים הראשיים - הרבנות הראשית בראי הדורות

מהלך היחידה

שלב א'- הכרת הרבנים הראשיים - הרב יצחק מאיר אברהם יצחק הכהן קוק

- התלמידים יקראו את תיאור חייהם ופועלם של שני הרבנים הראשיים ויתבוננו בתמונותיהם (נספחים א-ב).
- המורה יחלק לתלמידים בזוגות או בקבוצות את תיאור חייהם ופועלם של שני הרבנים הראשיים, את התמונות (נספחים א-ב) ואת השאלות שלהלן.

שאלות בעקבות קריאה על חייהם ופועלם של שני הרבנים הראשיים והתבוננות בתמונותיהם:

1. ציינו עשר תחנות חיים או אירועים משמעותיים ביחס לכל אחד מהרבנים הראשיים והכינו ציר זמן לאירועי חייהם.
2. ציינו את תחומי העניין והפעילות של כל אחד מהרבנים והשוו ביניהם ובין פעילותם. מה ניתן להסיק מכך על תפיסת הפעילות שלהם?
3. השוו בין תמונותיהם של הרב קוק ושל הרב מאיר. מה ניתן ללמוד מכך?

שלב ב - השוואה בין עמדות שני הרבנים הראשיים במספר סוגיות מפתח – עבודה בקבוצות ואיסוף במליאה
דברי רקע: הרב מאיר והרב קוק ראו עין בעין ערכים רבים. הם ראו במפעל הציוני ובעליה לארץ ערך מרכזי ואף מעבר לכך. הם פעלו בתחום החייאת השפה העברית וקראו לחינוך תורני לצד השכלה כללית. יחד עם זאת דרך פעולתם ולעיתים גם תפיסותיהם היו שונות. בחלק זה נעסוק בדומה ובשונה ביניהם.

המורה יחלק את הכיתה לארבע קבוצות. כל קבוצה תעסוק באחד מהנושאים הבאים:

1. עברי דבר עברית
2. קודש וחול: שאלת החינוך
3. זכות בחירה לנשים
4. הרבנות הראשית

כל קבוצה תלמד את הנושא באמצעות חומרים שיחולקו להם (נספח ג). לאחר מכן כל קבוצה תציג לכיתה את דרכי הפעילות של כל אחד מהרבנים, בהתאם לנקודות המפורטות בכל נושא.

דיון מסכם: לאחר שכל קבוצה תציג את ממצאיה בסוגיה שבחרה, המורה יקיים דיון מסכם על גישותיהם של הרבנים הראשיים בשאלת תרומתה של הרבנות הראשית לאחדות ישראל.

- האם הרבנות צריכה לאפשר הקלות הלכתיות כדי לקדם את ערך האחדות [זכות בחירה לנשים, וויתור על המבטאים השונים לטובת מבטא אחיד]?
- מהן הפעולות הנדרשות מצד הרבנות הראשית כדי לסייע ליצירת אחדות בעם?

שאלה ג - פלדנר ופוליאקוף של פולקס של רבנים ראשיים - רבנות ראשית, כראי פדולג
על התלמידים להיכנס לאתר הרבנות הראשית (בקבוצות, בזוגות, באופן פרטני – כטוב בעיני המורה) ולקרוא על הרבנים הראשיים במדינת ישראל כיום ([הרב יצחק יוסף](#); [הרב דוד לאו](#)).

התלמידים יתבקשו לחשוב על השאלה:

- באיזו מידה ניתן לראות ברבנים הראשיים היום ממשיכי דרכם של הרב מאיר והרב קוק?

המורה יקיים דיון מסכם סביב שאלה זו.

נספחים

ביוגרפיה של הרבנים הראשיים

נספח א1 - הרב יעקב מאיר זצ"ל

הרב יעקב מאיר נולד בירושלים בז' באייר ה'תרט"ז (12 במאי 1856). הוא למד אצל הרב מנחם בכר יצחק, ובגיל 15 החל ללמוד אצל המקובל רבי אהרון רבנו עזריאל, זקן מקובלי "בית אל". בגיל 16 נשא לאישה את רחל למשפחת יצחקי, ובשנים הראשונות לאחר נישואיו המשיך לעסוק בתורה. תוך כדי לימודיו החל להימשך לעסקנות, והוא נמנה על מייסדי חברת "ביקור חולים" (בשנת תרל"ט – 1879), אשר ייסדה את בית החולים משגב לדך בירושלים. הרב מאיר שימש כגבאי הראשי של החברה. בשנת תרמ"ח (1888) נבחר הרב מאיר לוועד העדה הספרדית, והתמנה כחבר בית הדין של הרב יעקב שאול אלישר, רבה של ירושלים. כחבר הוועד הוא סייע בהקמת שכונות, כגון: עזרת ישראל, ימין משה ושכונת הבוכרים. הוא נסע לשליחויות בחו"ל מטעם העדה הספרדית, למשל לבוכרה (1882) ולאלג'יריה (1885, 1900), וסייע להקמת שכונת הבוכרים בירושלים.

הרב מאיר פעל לקירוב עדות הספרדים והאשכנזים, ואחת מפעולותיו בעניין הייתה הקמת אגודה בשם "התאחדות", המורכבת מספרדים ואשכנזים, ובהשתדלותם הוכר הרב נפתלי הירץ הלוי כרבה של יפו. הרב מאיר אף סייע להקמת בית החולים "שערי ציון" בעיר יפו.

הרב מאיר גם שם לו למטרה להחיות את הלשון העברית ולהפיצה. לשם כך הוא ייסד יחד עם הרב חיים הירשנזון את חברת "שפה ברורה" [בשנת 1889], אליה הצטרפו מאוחר יותר אליעזר בן יהודה וחבריו. חברה זו הסתובבה בבתי הספר, ב"חדרים" ובישיבות, לימדה עברית ועודדה את לימוד השפה. הרב מאיר גם היה חבר בהרכב הראשון של ועד הלשון העברית, הגוף שלימים הפך לאקדמיה ללשון העברית.

לאחר פטירת הרב אלישר, התמנה הרב מאיר בכ' באלול ה'תרס"ו (1906) לרבה של ירושלים. מינוי זה עורר התנגדות של חוגים מסוימים בעיר, אשר האשימוהו בנטייה לציונות. מתנגדים אלו שלחו מכתבים אל החכם באשי אשר בקושטא, במגמה למנוע את אישור מינויו. הרב מאיר העדיף למנוע את המחלוקת, והתפטר מיוזמתו מן התפקיד.

בקיץ ה'תרס"ז (1907) הוזמן הרב מאיר על ידי ראשי הקהילה היהודית בסלוניקי לכהן כרב בעיר, וכיהן שם למעלה מעשור שנים. בימי מלחמת העולם הראשונה סייע לשחרורה של ארץ ישראל על ידי שהקים לגיון עברי המורכב מיהודי יוון. הרב מאיר היה בקשר מתמיד עם ראשי התנועה הציונית בארץ ישראל בעניין זה. בשנת ה'תרע"ז (1917) פרצה שריפה גדולה בסלוניקי, אשר כילתה למעלה ממחצית מן העיר. השריפה

פגעה גם בספרייתו של הרב מאיר והשמידה חידושים רבים שכתב על השולחן ערוך, בעיקר על החלקים אבן העזר וחושן משפט. הרב מאיר פעל מידית לסייע לנפגעי השריפה, ובאמצעות קשריו עם בריטניה, סייע באספקת רופאים ותרופות, מים ועזרה לנפגעים. בשנת ה'תרע"ט (1919), עם תום מלחמת העולם הראשונה, עזב הרב מאיר את משרתו ושב לירושלים. עם שובו נתבקש להופיע בפני הוועדה האמריקנית אשר חקרה את דעת תושבי ארץ ישראל על ההסדר המדיני הרצוי להם. הרב מאיר נאם נאום אשר הותיר רושם עמוק בליבם של חברי הוועדה.

עם ייסוד הרבנות הראשית לישראל, ביום ט"ז באדר א' ה'תרפ"א (1921), נבחר יחד עם הרב אברהם יצחק הכהן קוק לכהן כרב ראשי לישראל והוכתר בתפקיד "הראשון לציון". בהתאם לבקשת השלטונות הבריטיים אמור היה לקום בית דין לערעורים והדבר עורר פולמוס רב. הרב מאיר נהג כמנהג ראשונים בסלוניקי, שם הונהג בית דין לערעורים (והרב מאיר אף זכה לעמוד בראשו) אשר אינו נוגד את המשפט העברי.

כאשר עמדה על הפרק שאלת מתן זכות בחירה לנשים בבחירות לאספת הנבחרים הראשונה (ה'תרפ"ב – 1922), והחרדים נטו שלא להשתתף בבחירות, כתב הרב מאיר, כי גם אם ההחלטה אינה במקומה – אין זה מחויב שהדתיים יפרשו מן הבחירות. ואכן, הרב מאיר השתתף ואף נבחר כחבר נשיאות אספת הנבחרים הראשונה.

בעשור האחרון לחייו כיהן בתפקידיו כראש הרבנים לארץ ישראל (שמו הקודם של תפקיד הרב הראשי לישראל), נשיא בית הדין הגדול לערעורים ונשיא מועצת הרבנות הראשית שלא על מנת לקבל שכר.

הרב מאיר נפטר בליל שבת, ט' בסיוון ה'תרצ"ט (26 במאי 1939), ונטמן בהר הזיתים.

מפרסומיו: רוב חידושיו נשרפו בשרפה הגדולה שפרצה בסלוניקי. נותרו רק חידושיו בירחון המאסף של הרב בן־ציון קואינקה, חידושיו בתוך ספרי ה"יש"א ברכה", בספר פני יצחק של הרב יצחק אבולעפיה וחידושים שפורסמו בספרי רבנים אחרים, וכן נאומים ומכתבים שכתב ופזורים בארכיונים שונים.

[מקורות: אתר הרבנות הראשית; אתר ועד הלשון העברית; יעקב אלעזר, הרב יעקב מאיר הראשון לציון, ירושלים תשנ"ז (בעריכת אבידן משיח)]

הרב יעקב מאיר, 1936

לאות הוקרה לשרותיו הציבוריים המועילים קבל כמה אותות כבוד מאת ממשלות שונות ואלה החשובים שבהם:

- (א) מאת שולטן תורכיה עבד אל חמיד השני אות כבוד מגידיה מדרגה שניה בשנת תרס"ח.
- (ב) מאת שולטן תורכיה מחמד רישאד אות כבוד עוסמניה מדרגה א שעון ושרשרת זהב בחותם המלכות ושמו חרות עליהם.
- (ג) בשנת תרע"א מאת קונסטנטין מלך יון אות כבוד של קולונל צבאי בשנת תרע"ח.
- (ד) מאת אלכסנדר יורש העצר של סרביה אח"כ מלך יוגוסלביה שנרצח במרסייל שרשרת הכבוד הגדולה של סבה הקדוש בשנת תרע"ח.
- (ה) מאת הקהילייה הצרפתית אות כבוד של המחנה "לגיון דיאונור" עפ"י בקשת מר טראיי מצביא ראשי בשנת תרע"ט.
- (ו) מאת אלכסנדר מלך סרביה אות כבוד של קולונל ראשי בשנת תר"פ.
- (ז) מאת ממשלת בריטניה הגדולה אות כבוד של קולונל אנגלי בשנת תרפ"ג.
- (ח) מאת חוסיין מלך ערב שרשרת הכבוד למלכי ערב בהזדמנות בקורו אצלו בשנת תרפ"ד.
- (ט) מאת המלך חוסיין שנית אות כבוד מיוחד לראשי הדת בשנת תרפ"ד. [אברהם אלמליח, הראשונים לציון, ירושלים תש"ל, עמ' 358, הערה 13]
- חלק מהאותות הללו ענודים על גלימתו של הרב מאיר. שימו לב במיוחד לצלב ויקטוריה הצמוד לצוואר הבגד.

נספח ב1 - הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

הרב אברהם יצחק הכהן קוק נולד ב- ט"ז באלול תרכ"ה (1865) בעיירה גראווה הסמוכה לדוינסק שבלטביה. נולד לאביו הרב שלמה זלמן מצאצאי ר' מרדכי יפה "בעל הלבושים". עוד מילדותו ספג את הזיקה לארץ ישראל ולשפה העברית. נתפרסם כעילוי, השתלם בהלכה, באגדה, במוסר ובמחקר ואף בקבלה. בשנת 1888, והוא בן 23 שנים בלבד, מונה לרב העיר זמואל בליטא ושימש במשרה זאת במשך שבע שנים. באותן שנים כתב את ספריו "עין אי"ה" על אגדות חז"ל, ו"חבש פאר" על דקדוק קיום מצות תפילין. בנוסף הוציא לאור כתב עת תורני בשם "עיטורי סופרים". בשנת 1895 מונה לרב העיר בויסק ובאותן שנים כתב את חיבורו "תעודת ישראל ולאומיותו" שבה העלה את רעיונותיו אודות ארץ ישראל והציונות, רעיונות שעיצבו את דרכו עוד בהיותו נער צעיר. הזדהותו עם רעיונות התנועה הציונית עוררו עליו התנגדות חריפה של הממסד הרבני, אך הדבר לא שינה את השקפתו.

בשנת 1903 הוזמן לעלות על כיסא הרבנות לקהילת יפו והמושבות והר"ש סלנט והאדר"ת הודיעו "כי כל בית ישראל סומכים עליו בהוראות ההלכות התלויות בארץ". ב-1904 עלה ארצה והתמסר לשרות בנין הארץ וחינוך היישוב. ההיכרות עם ההתיישבות והחקלאות בארץ הפכו אותו לבר סמכא וראש לפוסקים בשאלות הנוגעות למצוות התלויות בארץ. בהקשר זה כתב את ספרו "שבת הארץ", העוסק בענייני שמיטה. בעבודתו היומיומית בתפקידו הרשמי עשה שירותים רבי ערך לציבור בתור שופט שכן באותה תקופה נזקקו היהודים בארץ ברובם הגדול לדיני ישראל והרב שפט בסכסוכים רבים בשטחי כלכלה וענפים נוספים. עם הגיעו לארץ זכה לאהדת רבים בהיותו מעורב בחיי המעשה של ההתיישבות החדשה. הוא עבר במושבות, בקיבוצים ובמושבים ועשה לקירוב לבבות בין חילוניים לדתיים. רבים מראשי היישוב ואנשי רוח והגות עמדו איתו בקשרים הדוקים, ובמיוחד י"ח ברנר וח"נ ביאליק. הצייר נחום גוטמן מספר כי ברנר פסע אחר הרב קוק ביפו כשהוא מהלך בדיוק בתוך עקבותיו של הרב קוק.

בקיץ 1914 הוזמן לוועידה העולמית של אגו"י בפרנקפורט, אך אז פרצה מלחמת העולם הראשונה ונאלץ לצאת לשווייץ למשך שנתיים. בתרע"ו הוזמן לכהן בקהילת מחזיקי הדת בלונדון, וזאת בתנאי שישוב ארצה, בעת שתהיה אפשרות מעשית כזו. בהצהרת בלפור ראה "אתחלתא דגאולה". בתרע"ט הוזמן לכהן כרב ראשי של עדת האשכנזים הפרושים, ב-ג' אלול תרע"ט (1919) חזר ארצה כרבה הראשי האשכנזי של ירושלים. כרב ראשי לישראל הגדיל לעשות בכל ענפי הפעולה שבתפקידו. בשנים אלה ניסה להקים תנועה להתחדשות רוחנית בשם: "דגל ירושלים" במטרה ליצור גוף המשלב ציונות מעשית עם נושאים רוחניים. בתקופה זו יזם והגה את הקמת הרבנות הראשית בזיקה להקמת המוסדות הלאומיים של היישוב החדש בארץ. בבחירות לאספת הנבחרים הראשונה שהתקיימה ב-1920, התנגד מלכתחילה למתן זכות בחירה

לנשים - לבחור ולהיבחר. בעמדה זו אחזו רוב הרבנים, בניגוד לדעת רבים מחברי המזרחי. עם זאת, הוא אמר גם שהדבר אינו אסור, ובכל אופן "אין הדבר כדאי לעשות ממנו עיקר גדול".

עם הקמת הרבנות הראשית ב-1921 ביוזמתו, נבחר לרב הראשי האשכנזי הראשון לארץ ישראל, תפקיד אותו מילא במשך 14 שנים עד יום מותו. הוא ראה בכינון הרבנות הראשית צעד לקראת חידושה של הסנהדרין וראה בבניין הארץ ובהתיישבות צעד חשוב לקראת התחלת הגאולה. באותן שנים היה נתון להתקפות של חוגים חרדים קיצוניים. בתפקידו כרב ראשי גילה עמדה תקיפה כלפי השלטונות הבריטיים, תמך בניהול מאבק לסילוק שלטון המנדט מהארץ וסייע לקליטת העולים שהגיעו במסגרת עלייה ב'. בשנת 1924 הקים את ישיבת "מרכז הרב" שנועדה להיות "ישיבה מרכזית עולמית" ועסקה בחינוך תורני ברוח הציונות הדתית. בוגרי הישיבה יצאו לפעולות חלוציות והתגייסו לשורות הלוחמים נגד הבריטים, ומאוחר יותר במסגרת צה"ל.

את שנות חייו המאוחרות הקדיש לעבודה ציבורית ועל כן מיעט לכתוב בתקופה זו. בפרעות תרפ"ט (1929) דרש בתוקף ממנהל ענייני הממשלה לדכא בכח את המהומות וכשראה שנתקל באוזניים אטומות, הזעיק את דעת הקהל העולמית. לאחר רצח חיים ארלוזורוב (1933), ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, שהיה מבאי ביתו, ולאחר שניתן פסק דין מוות כנגד אברהם סטבסקי יצא הרב קוק להגנת הנאשמים, ובראשם אב"א אחימאירי, ראש תנועת ברית הבריונים. הרב קוק טען שאין ראיות ממשיות לכך שהם ביצעו את הרצח, ואסור להוציא להורג את סטבסקי, על סמך חשדות בלתי מבוססים. ועד פעולה להצלת הנאשם הוקם בביתו. ואכן בתוך מספר חודשים ניתן פסק דין שזיכה את סטבסקי.

ככל הנראה פעילותו הציבורית הרבה בתקופה זו והדאגה לגורלו של סטבסקי האיצו את מחלת הסרטן. בג' באלול שנת תרצ"ה (1935), נפטר הרב קוק ונטמן בבית הקברות בהר הזיתים.

הרב קוק כתב חיבורים רבים בהם ספרי השו"ת (שאלות ותשובות בהלכה) "משפט כהן" העוסק במצוות התלויות בארץ "דעת כהן" על "יורה דעה", "עזרת כהן" על "אבן העזר", "הלכה ברורה" על שיטות הפוסקים ומקורותיהם בתלמוד, "עולת ראייה" (פירוש לסידור), וכן החוברות "עקבי הצאן", "ערפילי טוהר", ו"אורות". אחרי פטירתו יצאו לאור ספריו: "חזון הגאולה", "אורות התורה", "אורות ישראל", "מוסר אביך", "אורות התשובה", "אורות הקודש", ו"אגרות הראי"ה". רבים מכתביו עדיין לא ראו אור.

[מקורות: אתר הרבנות הראשית לישראל; אתר הסוכנות היהודית; אבינועם רוזנק, הרב אברהם יצחק הכהן קוק, ירושלים תשס"ז].

הרב קוק 1924

נושא 1. עברי דבר עברית

קראו את המקורות הבאים על פעולותיהם של הרב מאיר ושל הרב קוק בנושא הלשון העברית.

הרב יעקב מאיר

קראו את הכרזת הייסוד של חברת 'שפה ברורה', שהוקמה על ידי הרב יעקב מאיר, אליעזר בן יהודה והרב חיים הירשנזון. יש להתמקד בשני הסעיפים הראשונים [הקול קורא בקישור הבא: [קול קורא, שפה ברורה](#)]

- שימו לב לנקודות הבאות:
1. **הציגו** מה תכליתו של הסעיף הראשון?
 2. **הסבירו** מה הקשר בין שאלת השפה לבין שאלת מערכת היחסים בין ספרדים לאשכנזים?

הרב קוק

קראו את שני המקורות הבאים מתוך דברי הרב קוק בנוגע לשפה העברית, והתייחסו לשאלות הבאות:

1. **הציגו** מה חשיבותה של תחיית השפה העברית לפי הרב קוק?
2. **הסבירו** מדוע בכל זאת הרב קוק מאפשר לימודי קודש ביידיש?
3. **הציגו** מה עמדת הרב קוק ביחס להבדלים בין ההגייה הספרדית לאשכנזית?

מקור 1 - אגרות הראי"ה, א, אגרת שכה

כמובן אני משתדל שהכל יהיה נלמד ונדבר בשפתנו במכוננו, ולא לבד משום שלא נהי' לצחוק, כמו שהבליט כת"ר, אלא משום שאותה הנשמה הלאומית בעצמה, המכה גלים בלב כל טובי עמנו, היא מפעמת - ועוד ביתר שאת - בלבות בני-תורה טהורי-לב, שעל דגלם הננו שואפים להימנות, והיא מכרחת אותנו להחיות את שפתנו יחד עם תחיית עמנו וארצנו. בכל זאת איני יכול עדיין למלא את כל חפצי בזה, ביחוד בשיעור הגפ"ת [=גמרא, פירוש רש"י, תוספות], שאומר המורה של עכשיו, שעם כל מה שהוא ת"ח מובהק ומעמיק חשוב בהלכה, לא יוכל לבטא את הגיונותיו בשום אופן בלי עזרת הז'רגון [=יידיש], לדאבון לבבי, ואנכי איני חפץ בשום אופן להונות את כת"ר ולא את שום אדם מהמתנדבים, ע"כ הנני מודיעם שלעת עתה. נאמר השיעור הגפתי"י בסיוע הז'רגון, אבל קווה אקווה שיוטב המצב גם בזה.

מקור 2 - שו"ת אורח משפט אורח חיים, סימן יז

ומכל מה שכתבתי מבואר שאין שום מקום להתיר לשנות ממבטא למבטא, משום דכל שינוי נחשב לגבי אלה שהחזיקו במבטא אחר מכלל קרא ולא דקדק... ואף על פי שהורגל פה בא"י ליתן יתרון להמבטא הספרדי, זהו רק שיש לו איזה חן ויופי מיוחד, אבל עיקר יתרון מבטא הוא דיוקו בחילוק האותיות והנקודות, ובזה המבטא הספרדי אינו מגיע גם להמבטא האשכנזי, וק"ו שהמבטא התימני הוא משובח מכולם, שמדקדק לחלק הרבה בין כל אות ותנועה בדיוק נמרץ, חלילה למי שהחזק בו לעזוב אותו ולהחליפו במבטא אחר פחות מדויק ממנו בכל דברים שבקדושה... והכל עולה למקום אחד שחלילה לשליחים בקודש לשנות ממבטא מדויק ומקובל מאז למבטא ואין למדים בזה ממה שאחרים עשו כן שלא ברצון חכמים.

○ כעת **ערכו השוואה** בין יחסו של הרב מאיר לשפה העברית לבין יחסו של הרב קוק לשפה זו, לפי הנקודות הבאות:

1. הציגו מה מידת החשיבות שכל אחד משני הרבנים מייחס לשאלת השפה העברית וזיקתה לחברה המתהווה בארץ ישראל?

2. הסבירו האם לדעתכם הרב מאיר היה מקבל את עמדת הרב קוק בשאלת המבטא?

3. הסבירו מה ניתן להסיק מכך שהרב מאיר פנה לפעילות ציבורית להנחלת השפה העברית בעוד שהרב קוק אפשר לימודים ביידיש?

נושא 2. קודש וחול: שאלת החינוך

השוו בין תכנית ישיבת 'תפארת ירושלים' שהציע הרב מאיר, לבין תכנית הישיבה המרכזית העולמית של הרב קוק, לפי הנקודות הבאות:

1. **הציגו** מהי התכלית של לימודי החול בכל אחת מהישיבות?
2. **הסבירו** האם לדעתכם ישנו הבדל ביחס ללימודי חול בכל אחת מהתוכניות?
3. **הציגו** נקודות דמיון ונקודות שוני נוספות בין שתי התוכניות של שתי הישיבות.
4. **שתי** התוכניות הללו לא התממשו. ישיבת 'תפארת ירושלים' נסגרה תוך זמן קצר בשל מיעוט תלמידים ואילו בישיבתו של הרב קוק לא הונהגו מעולם לימודי חול. **נסו לשער** מדוע לדעתכם לא הצליחו התוכניות הללו? האם, לדעתכם, יש להסיק מכאן שהניסיון לשלב לימודי חול ולימודי קודש הוא בעייתי מיסודו? **נמקו** את דעתכם.

קודש וחול בשאלת החינוך - הרב יעקב מאיר

תיאור תכנית הלימודים בישיבת 'תפארת ירושלים' כפי שנהגתה על ידי **הרב יעקב מאיר** בזמן כהונתו כרב ראשי:

הישיבה נפתחה מחדש (לאחר שנסגרה בשל מלחמת העולם הראשונה) בראשותו בשנת 1922. תחילה פתח [=הרב מאיר] בשיקום הישיבה המפוארת 'תפארת ירושלים', שבה למה וממנה יצאו רבנים גדולים מאורי אור התורה... בין הרבנים שהחלו להרביץ תורה בישיבה היו: הרב דוד פאפו בעיקרי היהדות, הרב מרדכי מיוחס, ללימוד מלאכת השחיטה והלכותיה. הרב מנחם הלוי, מדען אשר הורה היסטוריה ומדעים הקשורים במורשת היהודית, והמורה העניו חנינא מזרחי, מורה בחשבון ובלמודים הנדרשים להכרת עולמו של הבורא... הרב אברהם ביצ'אצ'ו לימד ואילף אברכים שעתידים להיות מוהלים טובים. מערכת הלימודים וההוראה כאמור כללה בעיקר לימודי תורה וקודש, אבל מקומם של המדעים ולימוד שפות זרות לא נעדרו מתוכנית הלימודים. המערכת כללה לימוד השפות צרפתית ואנגלית מתוך כוונת מכוון של הרב יעקב מאיר, להעמיד מתוך הישיבה אברכים צעירים שיכהנו אחר כך מרי דאתרא [=רבני קהילות] בקהילות הספרדיות בערי הגולה, ברוח המסורת היהודית-ספרדית, ברוח של ליברליות וסובלנות ושישמרו על קשר מתמיד עם ארץ ישראל וירושלים, יהיו מעין שגרירים של הארץ, תורת ישראל, לאומיות צרופה ולהנחלת הלשון העברית במקומות ובארצות ששם הם ישרתו בקודש.

(יעקב אלעזר, הרב יעקב מאיר: הראשון לציון, ירושלים תשנ"ז, עמ' 89-90)

קודש וחול בשאלת החינוך - הרב קוק

תיאור תכנית הישיבה המרכזית העולמית לישראל בירושלים שהגה הרב קוק:

על פי התכנית הגדולה של הישיבה המרכזית העולמית המתחלקת לשש שנים יתקבלו אליה תלמידים בני שש עשרה ויגמרו תלמודם בשנת העשרים ושנים לחייהם... סדר לימודנו בהישיבה המרכזית העולמית במקצוע ההלכה בע"ה הוא: הבבלי עם הירושלמי בהערכה בכל סוגיה וסוגיה, בבחינה יפה של העמקה, הרחבה ובקורת נאמנה ערוכה באמונת לב וטהרת רוח בהתאמה להמקורות הראשונים... עיון ההלכה ועמקי הסוגיות יתנו להתלמידים מזון שכלי ומבריא, והמדרשים והאגדות יוסיפו להם מזון מוסרי ואסתטי. וכתבי הקודש, תורה שבכתב, ילמדו בישיבה בשום שכל עומק הפשט וחכמת הלשון וקדושת הרוח בסיוע של כל הידיעות המביאות לחקר עומקה של תורה וקדושתה ולהבנת הרוח העליון והפנימי של כתבי הקודש כולם, כל ספר וספר לפי ענינו וטיבו וערכו.

כל המקצוע של תולדות ישראל, חכמי הדורות ותולדות הספרות הקדושה, ילמדו עפ"י המקורות הראשונים, הפזורים באוצרותינו והמכונסים למקצוע זה, כמו סדר עולם רבא, סדר עולם זוטא, מגילת תענית, אגרת רש"ג וספר הקבלה להראב"ד, בהוראת מסילה ישרה ובהסרת כל המכשולים וכל יתידות הדרכים אשר נתהוו על ידי תלמידים שלא שמשו כל צרכם. מדע ארץ ישראל בכל ערכיו ומקצועותיו מן ההלכות התלויות בארץ עד כל קצות המדע של ארץ ישראל בכל גבולותיה סביב על ידי באורי הסוגיות, השמועות וההלכות וכל המאמרים השונים המפוזרים בכל אוצרות ספרותינו. חכמת ישראל העיונית והמחקרית, כמו חמשת ספרי המופת שלנו במחקר הדת: האמונות והדעות לרס"ג, הכוזרי, חובת הלבבות, מורה הנבוכים והעקרים ועוד, וספרי המוסר המצוינים, הכול בהדרגה נכונה ובשום שכל עד הספרים המובחרים והמקודשים שבין הדורות המאוחרים מסוג זה. ספרים כאלה וכל מקורותיהם וכל המתייחס להם והמסתעף מהם כשהם מזדככים מבהיקים ומבריקים בנפש ההוגה בהם בטהרת לב ושלוות הרוח בצרוף דעת העולם והחיים, ממלאים הם אותה הוד והדר, עצה ותושייה, חיים ועז ומולידים בה חזיונות חדשים ורעיונות רעננים.

(מאמרי הראי"ה ח"א עמ' 62-65)

נושא 3 - זכות בחירה לנשים

שני הרבנים הראשיים התנגדו לזכות הבחירה לנשים אולם בפועל נקטו בגישות שונות.

- **למדו** את המקורות שלהלן, הציגו את עמדתו של כל רב, **עמדו על ההבדלים** ביניהם **ונסו להסביר** את סיבת השוני ביניהם.

הרב יעקב מאיר

עדות על יחסו של הרב מאיר לסוגיית זכות הבחירה לנשים:

דעותיו הן פרוגרסיביות [=מתקדמות], כלומר בדברים שאינם נוגעים לדיני ישראל, כי אם ב'הלכות מדינה' ונימוסי ישראל. במושב השני של אספת הנבחרים הראשונה שהתקיימה בחדש אדר תרפ"ב הופיע הרב יעקב מאיר כנשיא מועצת הרבנות הראשית לא"י וברך את הישוב לארגונו באותו זמן היה זה דבר גדול מצדו כי תסיסה גדולה הייתה קימת בישוב בחוגי החרדים בדבר שאלת נתינת זכות בחירה לנשים. והרב יעקב מאיר למרות זה שהיה בדעה אחת עם שאר הרבנים, שהצעד המתקדם הזה אינו במקומו ובזמנו הראה בהופעתו זו באספה"נ כי דעתו היא שאין בצעד זה משום פריצת גדר כזאת שתוכל לחייבנו בפרישה והתבדלות מארגון כנסת ישראל.

(הרב משה אוסטרובסקי, זיכרון מאיר: לכבוד יובל השמונים של הרב יעקב מאיר, בעריכת מ"ד גאון ומ' לניאדו, ירושלים תרצ"ו, עמ' 49-50)

הרב קוק

מתוך גילוי דעת שפרסם בסוגיית זכות הבחירה לנשים:

תשובה כללית! לרבים השואלים אותי, על דבר השתתפות הנשים בבחירת "אספת הנבחרים".

הגיעה לידי שאלתכם הנכבדה בדבר ההתייחסות לעניין בחירת הנשים לאספת הנבחרים של יהודי ארץ ישראל כעת, אף שכבר גליתי את דעתי בעניין זה בכללו במכתבי הגלוי להסתדרות "המזרחי"... אמנם לגלוי דעתי בצורה תיאורית, הנני מוצא לי עכשיו, להוסיף קצת ברור על הדברים, אשר אמרתי במכתבי הגלוי הנ"ל. כאז כן עתה מוכרחני לומר, שהרבנים שהודיעו את האיסור מצד הדין עד כה שאבו את דעתם ממקור הקול האחד שאנו שומעים מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים, מן ההלכה ומן ההגדה, המורה שרוח האומה כולה בצביונו וטהרתו, עומד הוא נגד החידוש המודרני הזה, ואם אנו מטים את עצמנו כאן דווקא לתכונת המוסר האירי החדש, הרי אנו עושים בזה מעשה בגידה ביחס למוסרנו אנו, "למוסר היהדות", מה שמביא לנבק את רוח האומה ולהוריד לארץ את המבצר של התחיה הלאומית, ואם אין אנו נביאים, בני נביאים אנחנו, ואנו חייבים לקרא בקול גדול לכל אחינו החפצים כעת בבצורה של תחייתנו: שישמרו ברוחם ולא יאכילו אותנו את הבוסר הזה שיביא בהכרח לידי קיהיון שנים, שנהיה מוכרחים להתחרט על זה הרבה מאד...

המשפחה היא לנו יסודה של האומה, בית יעקב יבנה את עם ישראל. אנו מכינים את בנין האומה על פי טבע נפשנו. הננו תמיד מוכנים להכריז על דבר החובה המוסרית של ההקשבה לדעת האישה בכל בית בישראל גם בנוגע לשאלות כלליות חברתיות ומדיניות. אבל הדעה המוסכמת מוכרחת היא לצאת דווקא מן הבית. מהמשפחה בתומתה, והמשועבד להוציא אותה לרשות הרבים הוא האיש אבי המשפחה שעליו מוטלת חובת פרסומה של הדעה המשפחתית. וכשאנו דורשים מן האישה שהיא תצא לרשות הרבים המדינית, ותסתבך בפרסום דעתה בשאלות בחירות ומדיניות בכלל, אז אנו עושים אחת משתי אלה: או שהיא מתלמדת על ידי זה בחנופה, להחניף לאיש ולתן את קולה על פי קולו, שלא כפי הכרתה, שאנו מקלקלים בזה את מוסרה ואת חופשה הפנימי. או שעל ידי מהומות הדעות וחלוקיהן, נהרס מצב שלום הבית והבדקים הקליליים שבמשפחה מוכרחים להביא פרץ גדול באומה.

נושא 4 - הרבנות הראשית

גולת הכותרת של פעילותם של הרב קוק והרב יעקב מאיר זצ"ל הייתה ייסוד הרבנות הראשית בארץ ישראל.

לפיכם שני מקורות.

← **קראו את דברי הרב קוק על הרבנות הראשית והשוו את דבריו לדברים שנשא הרב מאיר בעת שמונה לחכם באשי**

של ירושלים בשנת 1906, ואת עמדתו כלפי מינויו כרב ראשי בשנת 1921.

← **כיצד תופס כל אחד מהם את תפקידה ומשמעותה של הרבנות הראשית והרבנים הראשיים? נסו לעמוד על הסיבות**

ההיסטוריות והרעיוניות לפער זה.

הרב יעקב מאיר

לפניכם צילום של נאום ההכתרה של הרב מאיר לרגל מינויו לרב הראשי של ירושלים, הראשון לציון (תרס"ו).

לצערנו לא השתמר נאום ההכתרה של הרב מאיר בעת שהוכתר לרב הראשי לארץ ישראל בזמן המנדט הבריטי. עם זאת

התפיסות שמועלות בנאום זה אפיינו את מנהיגותו של הרב מאיר.

הנה נא הואלתם לבחר בי, כפי חקי ממשלתנו הרוממה, למנהיג ולחכם באשי לירושלים וסביבותיה.

עלי, טרם כלי, להביע לכם את תודתי ואת הנשי אמוני על המשרה הנכבדה אשר הואלתם לשים על שכמי, על אותות האמון והבטחון שהראתם לי הפעם, ועל הכבוד והחסד שהנחלתם לי.

אולם, הרהרתי תאחזני מדי זכרי את גדל וכובד המשרה ששמתם על שכמי, את כובד עול הצבור שהעמסתם על צוארי, ואת האחריות הנדולה והקשה שהמלתם עלי לנהל עם נדול ורב כעדות ישראל באה"ק. קטונתי מכל החסדים האלה ולא נעלם ממני כי משרה זו היא רבת האחריות. אולם בה' שמתו מבטחי ובחסדיו הרבים, כי הוא יעזרני בדבר הזה עדי אפלא את חובתי לעמי כאמונה ובלב תמים.

אתי ובני עמי!

הנני נצב לפניכם בפעם הראשונה לדבר לכם על סדר ותכן העבודה שהתויתי לי לימים הבאים, ואקוה כי בעזרת האל, ובעזרת הרה"ג חברי הועד הרוחני והאדוניים חברי הועד הנשמי של ערלתנו, המאושר והמקוים מטעם הממשלה יר"ה, נשתדל להרים מעט מעט את ערלתנו משפלותה, עדי נביאנה על גפי מרומי ההצלחה והאושר.

ידע ידעתי את צרכי עמנו בארצנו, בימינו ובזמננו, וע"כ הקדש אקדיש את כחותי ובשרונותי שהנני האלקים בהם, להטבת מצב ערלתנו האומללה, להיות למליץ טוב בין עם ישראל ובין הממשלה יר"ה, למען ידע כל עמנו ליהנות מהזכויות שזכתהו בהן, וקרן ישראל יורם פה בכבוד.

השתדל אשתדל להנהיג סדרים נכונים וישרים בכל עסקי ועניני הקהל למען יתנהג הכל עפ"י הצדק, היושר והחק.

אמץ אאמץ את כל כחותי להיות למליץ טוב בין אחינו הנדיבים באירופה ובכל העולם ובין עדת היהודים פה, למען יתנו אמון ברכי התנהגותנו, ועי"ז ישפיעו מטובם עלינו, והעוני יקל מעט.

עשה אעשה כל אשר ביכלתי להטיב את מצב החכמים, העניים היתומים והאלמנות, אשפט את משפטם, אריב את ריבם נגד מי שתקיף מהם ואביא לכלם הרוחה.

היטיב אטיב את חנוד בני הנעורים, ע"י סדרים ומשטרים טובים בהת"ת, עדי הביאי אותו למדרגה כזו, ששמנו יצאו תלמידים פורי הוראה בישראל ויהיו לתפארת לעדת הספרדים בירושלים.

תמד אתמד בכל בית חסד טוב ומועיל, והמשפיע מטובו על כל באי שערינו, והעובר לטובת מצב היהודים פה.

בקצרה, את כל כשרונותי, את כל כחותי ואת חיי אקדיש לטובת עדתי. עד יומי האחרון אעבד להרמת קרן עדתי, להטבת מצבה כחמר וברוח, ועדתנו תשוב לפרח ולשגשג כמקדם, זה' ישפת שלום.

שער ה'- תחומי דעת

הרב קוק:

רעיונותיו של הרב קוק לגבי ייעודה של הרבנות הראשית ותפקידיה:

אם שאלת כבוד הרבנות היא שאלה חשובה בחיינו הכלליים, גם בארצות הגולה ובכל הזמנים, על אחת כמה וכמה כי שאלה זו דורשת תשומת לב מיוחדת פה בארצנו ובימינו. בזמננו זה ובתקופה זו שאנו חיים בה, ימי התסיסה של התחיה הלאומית, הרי שאלת הרבנות היא ממש שאלת החיים לאומתנו. אין אנו יכולים לצייר לנו אופן של תחיה לאומית גמורה ומתוקנת בארצנו, אם זה החלק החשוב של העבודה הלאומית המסור בידי הרבנות לא ישוכלל ולא ישופר על ידי תחיה מכרת. ותחיית הרבנות, זאת אומרת: החזרת כבוד הרבנות, הלא זהו הד קול הנבואה המובטחת: "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצך כבתחילה" (ישעיה א, כ"ו). הרבה פנים יש להרבנות, וכולם צריכים שיפור ותיקון בסדרי התחיה הלאומית ההולכים ומתפתחים לפנינו. דלדול כבוד הרבנות גרם הרבה לדלדולה של האומה בחומר וברוח, והוא שגורם גם עכשיו להכבדת חבלי התחיה שלנו... הממשלה ארץ הישראלית, שהופקדה בחסד העליון בידיים כל כך אמונות, בידי אחינו הנציב העליון, גם היא צריכה מצדה לעזור לשכלול הרבנות ולביסוסה, לרומם את הערך האישי של הרבנות למצער באותה המידה ובאותה הצורה המכובדת שכל כהני הדתות האחרות מתכבדים בה בחוג ציבורם הם. הכוחות הסגוליים והממשיים של הדיינות, ההוראה, הדרשנות, ההשכלה והספרות מוכרחים להתאחד בידי הרבנות בתור אגודה אחת.

הרבנים צריכים לעמוד על מרום הפסגה של תחיית האומה ולהיות עמלים עם הצבור בכל פינות החיים של הבניין ושל היצירה הלאומית; ההשפעה של דבר ה' מוכרחת להיות מתפשטת על כל החיים, מבלי לתת מקום להצבור לחשוב כי הרבנות היא רק חלקו של איזה סוג מיוחד, נחלתה של איזו מפלגה מיוחדת. הרבנים צריכים לדעת כי עבודת התחיה הרוחנית של האומה בעצם אמיתתה בידם היא נתונה והם חייבים למלאותה אמונה. צריכים הם לדעת כי אין לנו שום מפלגה באומה שאיננה זקוקה להשפעה ושאין באפשרותה לקבל השפעה, וכי גם בחוגים היותר רחוקים ברעיון ובמעשה מהתכונה הדתית, יכולים אנו, במידה ידועה, להשפיע השפעה של כבוד ושל חיבה לדת ולאמונה, אם רק נדע להשתמש באמצעים הגונים ומוכשרים לפי הדור...

העבודה לתחיית האומה בארצה מצד הקודש שבה והסיוע מצד הרבנות לכל דבר מעשי כללי שיש בו משום תיקון של צבור באמונת רוח ואהבת אמת תגלה ותפרסם את הוד קדושת הרבנות ואת יפעת כבודה; ועוד הפעם ידע ישראל כי אנשי קודש הם רבניו אשר דבר ה' בפיהם. הסדור החברתי של הרבנות מוכרח להיות על ידי ארגון תדירי בכתב ובעל פה, על ידי אסיפות ועיתונות, וקשר הדדי תמידי מוכרח להיות להרבנות עם כל כוח פועל בחיים בארץ על ידי השתדלות מתמדת לקרב את הלבבות ולהכניס רוח של שום בין כל הסיעות והמפלגות על ידי רגשות הקודש שהם שווים לכל הנשמה אשר לבית ישראל... זוהי התכנית הכללית הדרושה להיות לעיניים לכל אלה החפצים בהחזרת כבוד הרבנות ובהגברת השפעתה הרוחנית על כל מהלך התחיה הלאומית המרגשת בימינו ולעינינו.